

ปรัชญากรีก

บ่อเกิดภูมิปัญญาตะวันตก

พระพรหมบัณฑิต, ศ.ดร.

(ประยูร ธมฺมจิตฺโต)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya university

ปรัชญากรีก : บ่อเกิดภูมิปัญญาตะวันตก

พระพรหมบัณฑิต, ศ.ดร. (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)
คำนำโดย ศ.จํานงค์ ทองประเสริฐ ราชบัณฑิต

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
จัดพิมพ์เผยแพร่

ปรัชญากรีก : บ่อเกิดภูมิปัญญาตะวันตก

ผู้แต่ง : พระพรหมบัณฑิต, ศ.ดร. (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)
ที่ปรึกษา : พระธรรมวัชรบัณฑิต, ศ.ดร. พระเทพปวรเมธี, รศ.ดร.
พระเทพเวที, รศ.ดร. พระสุวรรณเมธาภรณ์, ผศ.
พระเมธีธรรมาจารย์, รศ.ดร. พระเทพวัชรอาจารย์, รศ.ดร.
พระโสภณวชิราภรณ์ พระครูโสภณพุทธิศาสตร์, ผศ.ดร.
พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, ศ.ดร. รศ.ดร.สุระพล สุยะพรหม

บรรณาธิการ : รศ.ดร.โกนิฐ์ ศรีทอง
ดำเนินการพิมพ์ : คณะกรรมการฝ่ายจัดกิจกรรมวิชาการและนิทรรศการ
ผู้ประสานงาน : พระครูสิริสารบัณฑิต ผศ.ดร.หิรัญภรณ์ แก่นท้าว
ออกแบบปก : นายพิจิตร พรมลี
จัดรูปเล่ม : นายสมบุญ เฟ่งพิศ
พิสูจน์อักษร : พระมหาขวัญชัย ปุตุตวิเสโส นายสุชนา ศิริชัยกร
นายสุกฤษณ์ สุดาจันทร์

พิมพ์ครั้งที่ ๑ : กันยายน ๒๕๖๔

จำนวนพิมพ์ : ๑,๐๐๐ เล่ม และ รูปแบบ E-Book
เนื่องในงานครบรอบวันสถาปนา “๑๓๔ ปีมหาจุฬา”
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๑๓ กันยายน ๒๕๖๔

ลิขสิทธิ์ ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ห้ามการลอกเลียนแบบไม่ว่าส่วนใดๆ ของหนังสือเล่มนี้
นอกจากจะได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรเท่านั้น

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต).

ปรัชญากรีก : บ่อเกิดภูมิปัญญาตะวันตก.-- พระนครศรีอยุธยา :

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2564.

392 หน้า.

1. ปรัชญาสมัยโบราณ. I. ชื่อเรื่อง.

180

ISBN 978-616-300-752-0

จัดพิมพ์โดย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เลขที่ ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำปลายมาศ

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐ โทรศัพท์/โทรสาร ๐๓๕ ๒๔๘ ๐๑๓

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เลขที่ ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำปลายมาศ

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทรศัพท์ ๐๓๕ ๒๔๘ ๐๐๐ ต่อ ๘๕๕๕-๘๕๕๙ โทรสาร ๐๓๕ ๒๔๘ ๕๕๕

คำปรารภ

สมเด็จพระบวรมหิศรพระราชสมภารเจ้า รัชกาลที่ ๕ ในฐานองค์เอกอัคร-
ศาสนูปถัมภก ทรงมีพระราชประสงค์จะทรงทำนุบำรุงพระปริยัติศาสนาให้วัฒนา
สถาพรยิ่งขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ในขณะนั้น พ.ศ. ๒๔๓๐ โปรดเกล้าฯ ให้ย้ายการบอก
พระปริยัติธรรมจากเก๋งหน้าวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ไปที่วัดมหาธาตุยุวราช-
รังสฤษฎ์ เพื่อเป็นที่ศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมของสงฆ์ฝ่ายมหานิกายและ
คฤหัสถ์ พร้อมทั้งโปรดเกล้าฯ ให้เรียกว่า “มหาธาตุวิทยาลัย” นับเป็นครั้งแรก ที่มี
การใช้คำว่า “วิทยาลัย” ในประเทศไทย เมื่อวันที่ ๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๓๒
เพื่อเป็นสถานศึกษาพระไตรปิฎกและวิชาชั้นสูงของพระสงฆ์ฝ่ายมหานิกาย ตั้งไว้ที่
วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎ์ ต่อมาวันที่ ๑๓ กันยายน พ.ศ. ๒๔๓๙ ได้พระราชทาน
เปลี่ยนนามมหาธาตุวิทยาลัย เป็นมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อเป็นที่เฉลิม
พระเกียรติยศของพระองค์สืบไป คู่กับมหามกุฏราชวิทยาลัย ของพระสงฆ์ฝ่าย
ธรรมยุติกนิกาย ที่วัดบวรนิเวศวิหาร เพื่อเป็นที่เฉลิมพระเกียรติยศของสมเด็จพระ
พระบรมชนกนาถของพระองค์นั้น

ในวันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๐ รัฐบาลได้ออกกฎหมายรองรับสถานภาพของ
มหาวิทยาลัย จึงได้ชื่อเพิ่มมาเป็น “มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย”
นับแต่อดีตถึงปัจจุบัน มหาวิทยาลัยได้ผลิตบัณฑิตระดับปริญญาตรีแล้ว ๖๖ รุ่น
บัณฑิตระดับปริญญาโท ๓๑ รุ่น และบัณฑิตระดับปริญญาเอก ๑๗ รุ่น

บัดนี้ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย นับแต่อุบัติมาในนามของ
มหาธาตุวิทยาลัย เป็นเวลาครบรอบ ๑๓๔ ปี ย่อมเป็นที่ชื่นชมโสมนัสเป็นล้นพ้น
แก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย เป็นธรรมเนียมเมื่อถึงอภิรักษ์จิตสมัยมหามงคลเช่นนี้ จะต้อง
มีการเฉลิมฉลองตามควรแก่ภาวะวิสัย ท่านผู้บริหาร คณาจารย์และเจ้าหน้าที่ทั้ง
บรรพชิตและคฤหัสถ์ ต่างมีมหากุศลจิตเป็นสมานฉันท์จัดงานครบรอบวันสถาปนา
๑๓๔ ปีมหาจุฬาฯ” วันที่ ๑๓ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๔ ณ อาคารหอฉัน (ชั้นล่าง)

(๔)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัด
พระนครศรีอยุธยา และระบบออนไลน์ เพื่อทำบุญอุทิศถวายเป็นพระราชกุศลแด่
พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่
๕ พระองค์ผู้ทรงสถาปนามหาวิทยาลัย และทำบุญอุทิศให้แก่อดีตอธิบดีสงฆ์
วัดมหาธาตุ ในฐานะนายกสภามหาวิทยาลัย ตลอดถึงบูรพาจารย์ ผู้มีอุปการคุณ
แก่มหาวิทยาลัย เป็นการแสดงกตัญญูตทเวทิตาธรรมแด่สมเด็จพระบรมพิตร
พระราชสมภารเจ้า รัชกาลที่ ๕ และประกาศเกียรติคุณของบูรพาจารย์ ผู้มีส่วนช่วย
ให้มหาวิทยาลัยแห่งนี้เจริญรุ่งเรืองสืบมา ในโอกาสกิตติกาลอันเป็นอุดมมงคลนี้ คณะ
ผู้บริหาร คณาจารย์และเจ้าหน้าที่แห่งมหาวิทยาลัย ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์
ต่างเห็นร่วมกันเป็นสมานฉันท์ว่าให้มีการจัดกิจกรรมวิชาการและนิทรรศการต่าง ๆ
เช่น นิทรรศการเกี่ยวกับประวัติและพัฒนาการ “๑๓๔ ปีมหาจุฬา” ปาฐกถาพิเศษ
เรื่อง “**มหาจุฬาฯ กับการพัฒนาปัญญาและคุณธรรม**” โดย พระพรหมบัณฑิต,
ศ.ดร. อุปนายกสภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สัมมนาวิชาการ
ภาคภาษาไทยและนานาชาติโดย พระธรรมวัชรบัณฑิต, ศ.ดร. อธิการบดีมหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปาฐกถานำการเสวนาทางวิชาการ เรื่อง “**มหาจุฬาฯ
กับการพัฒนาปัญญาและคุณธรรม**” ผู้ร่วมเสวนา ได้แก่ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส,
ศ.ดร. ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสตร์นานาชาติ มจร, ศ.ดร.สมบุญ สุธาส์ราญ
กรรมการ ก.พ.ว. มจร และ รศ.ดร.เชษฐา โทณะวนิก มหาวิทยาลัยสยาม ดำเนินรายการ
โดย รศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม รองอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป และ **International
Academic Seminar/Keynote** speech on “MCU and Buddhist Studies:
Textual, Applied, and Engaged in Current Situation” by Ven.Prof.Dr.
Phra Dhamvajrabundit, Rector of MCU Panel Discussion on “MCU and
Buddhist Studies: Textual, Applied, and Engaged in Current Situation”
by 1. Ven.Assoc.Prof.Dr.Phra Thepvethi, Vice-Rector for Student Affairs

of MCU 2. Dr.Upali M. Serede, Rector of Sri Lanka International Buddhist Academy (SIBA), Sri Lanka 3. Mr.Gabor Karsai, Rector of Dhamma Gate Buddhist College (DGBC), Hungary Moderator by Ven.Asst.Prof.Dr. Phramaha Surasak Paccantaseno, Director of MCU Language Institute พิมพ์หนังสือ เพื่อเป็นอนุสรณ์ จำนวน ๒ เล่ม คือ (๑) ปรัชญากรีก : บ่อเกิดภูมิปัญญาตะวันตก (๒) สุนิบัติร และพิธีทอดผ้าป่าสมทบกองทุนพัฒนามหาวิทยาลัย

ขอขอบคุณคณะกรรมการฝ่ายจัดกิจกรรมวิชาการและนิทรรศการ โดยมี พระสุวรรณเมธากรณ์, ผศ. รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ เป็นประธาน รองอธิการบดี คณบดี และผู้อำนวยการสำนักทุกรูปที่เป็นรองประธาน รวมถึงคณะกรรมการทุกท่าน ที่ได้ร่วมด้วยช่วยกันจัดทำกิจกรรมวิชาการ จนเป็นผลสำเร็จเป็นที่ปรากฏ รวมถึงจัดทำรูปเล่มหนังสือ “ปรัชญากรีก : บ่อเกิดภูมิปัญญาตะวันตก” เผยแพร่ผ่านระบบออนไลน์ในงานครบรอบวันสถาปนา “๑๓๔ ปีมหาจุฬาฯ” มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ ก็ด้วยอาศัยความเสียสละร่วมแรงร่วมใจของคณะกรรมการจัดงานทุกฝ่าย ทั้งยังได้รับความสนับสนุนอุปถัมภ์เป็นอย่างดีจากศรัทธาสาธุชน ศิษย์เก่า ศิษย์ปัจจุบัน และประชาชนทั่วไป

บุญกุศลคุณความดีใด ๆ ที่จะพึงเกิดมีเนื่องในการจัดงานครบรอบวันสถาปนา “๑๓๔ ปีมหาจุฬาฯ” ขอน้อมถวายแด่สมเด็จพระบวรมหิศรพระราชสมภารเจ้า พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระปิยมหาราช ผู้ทรงสถาปนามหาวิทยาลัย และขอทำบุญอุทิศให้แก่อดีตอธิบดีสงฆ์วัดมหาธาตุ ในฐานะนายกสภามหาวิทยาลัย ตลอดถึงบูรพาจารย์ ผู้มีอุปการคุณแก่มหาวิทยาลัยทุกถ้วนหน้า ขอได้โปรดรับอนุโมทนาโดยทั่วกัน

(พระธรรมวัชรบัณฑิต, ศ.ดร.)

อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ที่ ๖๕/๒๕๖๔

วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร
เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร
๑๐๖๐๐

๘ กันยายน ๒๕๖๔

เรื่อง จัดพิมพ์เผยแพร่ปรัชญากรีก : บ่อเกิดภูมิปัญญาตะวันตก

เรียน รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

อ้างถึง หนังสือ ที่ อว ๘๐๐๐.๗/๒๒๗ ลงวันที่ ๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๔

ตามหนังสือที่อ้างถึงแจ้งว่า มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีความประสงค์ขอ
ต้นฉบับและขออนุญาตจัดพิมพ์หนังสือ ปรัชญากรีก : บ่อเกิดภูมิปัญญาตะวันตก ซึ่งเป็นผลงานของพระ
พรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) เพื่อจัดพิมพ์เผยแพร่ผ่านระบบออนไลน์ในงานครบรอบสถาปนา ๑๓๔ ปี
ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ความทราบแล้ว นั้น

ผมยินดีอนุญาตให้ดำเนินการตามคำขอนั้น และขออนุโมทนากุศลศรัทธาของมหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัยที่จัดพิมพ์หนังสือ ปรัชญากรีก : บ่อเกิดภูมิปัญญาตะวันตกครั้งนี้

จึงเรียนมาเพื่อทราบ และดำเนินการต่อไป

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระพรหมบัณฑิต)

เจ้าอาวาสวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร

อุปนายกสภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

โทร. ๐๒-๔๖๕-๕๕๕๒,๐๘๑-๓๗๑-๔๖๕๐

คำนำในการพิมพ์ครั้งที่ ๕

เจ้าหน้าที่ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้มีหนังสือแจ้งมาให้ข้าพเจ้าเขียนคำนำในหนังสือ “ปรัชญากรีก บ่อเกิดภูมิปัญญาตะวันตก” ซึ่งพระเดชพระคุณพระพรหมบัณฑิต ราชบัณฑิตกิตติมศักดิ์ อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นผู้เรียบเรียงเพื่อพิมพ์เผยแพร่เป็นครั้งที่ ๕ ทั้งนี้เพื่อให้หนังสือมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและนิสิตนักศึกษาในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ตลอดจนประชาชนผู้สนใจปรัชญาตะวันตก จะได้ใช้ศึกษาหาความรู้กันต่อไป หนังสือชุดนี้แม้จะตีพิมพ์เผยแพร่มาหลายครั้งแล้ว แต่ก็ยังเป็นที่สนใจของประชาชนทั่วไปทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ ข้าพเจ้ารู้สึกเป็นเกียรติอย่างยิ่งที่ได้รับฉันทะให้เป็นผู้เขียน “คำนำ” สำหรับหนังสือ “ปรัชญากรีกฯ” ชุดนี้

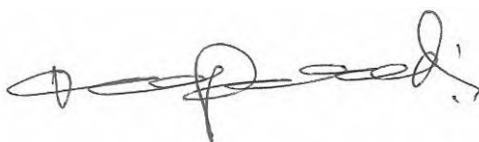
ในสมัยที่ข้าพเจ้ากลับจากสหรัฐอเมริกา เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๔ แล้วก็ได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้บรรยายวิชาปรัชญาตะวันตก ให้แก่นิสิตนักศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง ๒ แห่ง คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ตลอดจนจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น และมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ข้าพเจ้าจึงได้รวบรวมและเรียบเรียงหนังสือชุดปรัชญาตะวันตก ทั้งสมัยโบราณ สมัยกลาง และสมัยใหม่ขึ้นเป็นครั้งแรก เพราะในสมัยนั้นหาหนังสือปรัชญาตะวันตกศึกษาเล่าเรียนอย่างจริงจังไม่ได้เลย นอกจากหนังสือประวัติและลัทธิของปวงปรัชญาเมธีของอาจารย์สมัคร บุราวาส ราชบัณฑิต เท่านั้น

ต่อมาเมื่อพระเดชพระคุณพระพรหมบัณฑิต ได้ไปศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยเดลี ประเทศอินเดีย จนจบปริญญาเอก และกลับมาเป็นอาจารย์ที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และเป็นผู้บรรยายวิชาปรัชญาแทนข้าพเจ้า พร้อมทั้งเรียบเรียงหนังสือ “ปรัชญากรีกฯ” ขึ้น ซึ่งข้าพเจ้าก็ได้รับเกียรติให้เป็นผู้เขียน “คำนำ” ตลอดมา ข้าพเจ้าภาคภูมิใจมากที่พระเดชพระคุณพระพรหมบัณฑิต

ได้เรียบเรียงหนังสือ “ปรัชญากรีกฯ” ขึ้น ซึ่งข้าพเจ้ารู้สึกว่าได้เรียบเรียงได้ดี ผิดคาด ดีกว่าหนังสือปรัชญาที่ข้าพเจ้าเคยเรียบเรียงไว้ นับว่าพระเดชพระคุณ พระพรหมบัณฑิตเป็น “อภิชาตบุตร” หรือ “อภิชาตศิษย์” ของข้าพเจ้าและของ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยโดยแท้ ข้าพเจ้าเคยถูกผู้บริหารมหาวิทยาลัย เยล (Yale) สหรัฐอเมริกา ถามข้าพเจ้าว่าที่มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยมีใครเก่ง ๆ อย่างข้าพเจ้าบ้างไหม ก็ตอบว่า “มี” ซึ่งก็เป็นความจริง เพราะพระเดชพระคุณ ท่านเจ้าพระคุณสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต) และพระเดชพระคุณ พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ล้วนเป็นศิษย์ที่เก่งกว่าข้าพเจ้า ทั้งนี้ แต่ที่เรา มิได้ส่งท่านไปเรียนที่เยล ก็เพราะเยลเป็นมหาวิทยาลัย Top Three ของสหรัฐอเมริกา ค่าเล่าเรียนก็แพงที่สุด และเข้ายากที่สุด ทั้งนี้เพราะเมื่อข้าพเจ้าได้รับทุนจากมูลนิธิ อาเซีย ไปศึกษาในระดับปริญญาโทที่เยลนั้น เขากำหนดให้เรียน ๘ รายวิชาและข้าพเจ้า ยังต้องสอนภาษาเยอรมันหรือฝรั่งเศส และให้จบภายใน ๒ ปี แต่ข้าพเจ้าได้สมัคร เรียนปรัชญาและเอเชียอาคเนย์ศึกษารวม ๒๒ รายวิชา และสอบได้ทั้ง ๒ ภาษา และจบภายในปีครึ่ง ในระดับเกียรตินิยมด้วย ซึ่งที่เยลการได้ระดับเกียรตินิยมนี้ นั้น ยากมาก ดังโปรไวส์ต์หรือเปรสลิเดนท์ของเยลจึงได้ถามข้าพเจ้าว่าที่มหาจุฬาฯ ยังมีนิสิตเก่ง ๆ อีกไหม และข้าพเจ้าได้ตอบไปอย่างภาคภูมิใจว่า “มี” ทำให้ เมื่อข้าพเจ้าเข้าไปรับราชการที่ราชบัณฑิตยสถาน (ปัจจุบัน ราชบัณฑิตยสภา) แล้ว ก.พ. จึงได้รับรองวิทยฐานะของข้าพเจ้าในระดับปริญญาโท ทั้ง ๆ ที่ในสมัยนั้น ใคร ๆ ก็ว่ามหาจุฬาฯ เป็นมหาวิทยาลัยเถื่อน ปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิตก็เป็น ปริญญาเถื่อน ซึ่งข้าพเจ้าไม่สนใจ เพราะมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย แม้ใครจะว่าเป็นมหาวิทยาลัยเถื่อน แต่ก็ป็นมหาวิทยาลัยเพียงแห่งเดียวที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ทรงสถาปนาขึ้น และทรงเอาพระนามของ พระองค์เป็น “เดิมพัน” เราจึงพยายามทุกวิถีทางที่จะมิให้พระองค์ต้องทรงผิดหวัง ดังจะเห็นได้ว่าในฐานะเป็นมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในความนำ ของพระเดชพระคุณพระพรหมบัณฑิต ราชบัณฑิตกิตติมศักดิ์ อธิการบดีมหาวิทยาลัย

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยสามารถทำให้มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ-
ราชวิทยาลัยมีชื่อเสียงกึกก้องไปทั่วโลก ดังจะเห็นได้จากการจัดงานวิสาขบูชาโลก
ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากองค์การสหประชาชาติ มีผู้นำศาสนาและพุทธศาสนิกชน
ทั่วโลกเกือบ ๑๐๐ ประเทศ มาประชุมประกอบพิธีเฉลิมฉลองวันวิสาขบูชาโลก
ซึ่งไม่เคยมีประเทศใดในโลกจัดมาก่อนเลย

ข้าพเจ้าจึงรู้สึกภาคภูมิใจ และนับว่าเป็นผู้ได้รับเกียรติอย่างสูง ที่ให้เป็นผู้เขียน
“คำนำ” หนังสือ “ปรัชญากรีกฯ” อีกวาระหนึ่ง และข้าพเจ้าอยากเห็นหนังสือ
ปรัชญาตะวันตกในสมัยต่อ ๆ มาจนถึงปรัชญาร่วมสมัย เพราะข้าพเจ้าเชื่อใน
ภูมิปัญญาของพระเดชพระคุณพระพรหมบัณฑิตว่าสามารถทำได้และจะทำได้ดียิ่ง
กว่าที่ข้าพเจ้าทำมาแล้วเสียอีก ขอท่านสาธุชนพุทธบริษัททั้งหลายได้โปรดอนุโมทนา
ในกุศลบุญราศีที่พระเดชพระคุณพระพรหมบัณฑิตได้สร้างไว้ให้แก่วงการศึกษาของ
พระพุทธศาสนาและประเทศไทยตลอดไปด้วย

(ศาสตราจารย์พิเศษจำนงค์ ทองประเสริฐ)

ราชบัณฑิต

ที่ปรึกษาอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒๑ มีนาคม ๒๕๖๑

คำนำในการพิมพ์ครั้งที่ ๒

ข้าพเจ้าได้ติดตามอ่านบทความทางวิชาการเรื่อง “ปรัชญากรีก : บ่อเกิดภูมิปัญญาตะวันตก” ของท่านเจ้าคุณพระพรหมบัณฑิต(หรือพระเมธีธรรมาภรณ์ในสมัยนั้น) ที่ท่านได้เขียนส่งจากอินเดียมาลงพิมพ์ในวารสาร “พุทธจักร” นิตยสารรายเดือนของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตั้งแต่สมัยที่ท่านยังเป็น “พระมหาประยูร ธมฺมจิตฺโต” และกำลังศึกษาระดับปริญญาเอกอยู่ที่มหาวิทยาลัยเดลี (Delhi University) ประเทศอินเดีย

หลังจากที่ข้าพเจ้ากลับมาจากการไปศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยเยล (Yale) ประเทศสหรัฐอเมริกา เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๔ ข้าพเจ้าได้รับเชิญให้เป็นอาจารย์บรรยายวิชาปรัชญาตะวันตกและตรรกศาสตร์ที่มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์และมหาวิทยาลัยขอนแก่น ก็ได้เกิดมีปัญหายุ่งยากเกี่ยวกับตำราทางด้านตรรกศาสตร์และปรัชญาตะวันตก ทั้งแก่ข้าพเจ้าผู้บรรยายและนิสิตนักศึกษาผู้ต้องการฟังคำบรรยายเวลานั้น ยังไม่มีตำราตรรกศาสตร์และปรัชญาตะวันตกพอที่จะยึดเป็นแบบฉบับในการเรียนการสอนได้ ถึงมีอยู่บ้างก็ไม่ทันสมัย และสำนวนก็ยากเกินไป มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ จึงได้ขอให้ข้าพเจ้าเขียนตำราตรรกศาสตร์และปรัชญาตะวันตกขึ้นมาในประกอบการเรียนการสอน ตำราตรรกศาสตร์ข้าพเจ้าได้เขียนจบสมบูรณ์แล้ว แต่ตำราปรัชญาตะวันตก เขียนมาได้ ๓ เล่ม สมัยโบราณ สมัยกลาง และสมัยใหม่ เท่านั้น แม้ปรัชญาตะวันตกสมัยใหม่ก็ยังไม่สมบูรณ์ ส่วนปรัชญาตะวันตกร่วมสมัยนั้น ยังไม่ได้เขียนเลย แต่ต่อมาข้าพเจ้าก็มีภารกิจมากเลยยังเขียนไม่จบจนกระทั่งปัจจุบัน หนังสือเหล่านี้มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้จัดพิมพ์เผยแพร่มาหลายครั้งแล้ว นับว่าเป็นงานบุกเบิกทางด้านปรัชญาตะวันตกในยุคใหม่ และมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในพระบรม-

ราชูปถัมภ์ ก็เป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกในประเทศไทยที่ดีพิมพ์ตำราทางด้านนี้
ออกมาเผยแพร่

ในสมัยที่ข้าพเจ้าสอนอยู่ในมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ท่านเจ้าคุณ
พระพรหมบัณฑิต ซึ่งสมัยนั้นยังเป็นสามเณรและศึกษาในคณะพุทธศาสตร์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยอยู่ จากผลการศึกษาปรากฏว่าสามเณรประยูร มีฤกษ์
สอบในวิชาตรรกศาสตร์และวิชาปรัชญาตะวันตกที่ข้าพเจ้าสอนได้ระดับ A ทุกวิชา
ข้าพเจ้าเห็นว่า ท่านมีแววที่จะเป็นหลักสำคัญของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ต่อไปอย่างแน่นอน เช่นเดียวกับท่านเจ้าคุณสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยูร
ยุตฺโต) นิสิตรุ่นพี่ที่ได้สร้างความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิชาการให้เป็นคุณประโยชน์
แก่สังคมประเทศชาติมาแล้ว

เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๗ ข้าพเจ้าได้รับเชิญจากรัฐบาลอินเดียให้ไปร่วมประชุมศาสนา
สากลระหว่างชาติที่กรุงนิวเดลี ก็ได้มีโอกาสพบกับท่านเจ้าคุณพระพรหมบัณฑิต
ซึ่งขณะนั้นยังเป็นพระมหาประยูร ธมมจิตฺโต และกำลังจะจบการศึกษาในระดับ
ปริญญาเอกอยู่แล้ว ศาสตราจารย์ชาวอินเดียหลายคนได้กล่าวยกย่องสรรเสริญท่าน
ให้ข้าพเจ้าฟังว่า เป็นผู้มีความรู้ความสามารถในด้านศาสนาและปรัชญาสูง เป็นที่
ประทับใจของบรรดาคณาจารย์ในมหาวิทยาลัยมาก ข้าพเจ้ารู้สึกปลื้มปิติมากที่
ความรู้ความสามารถของท่านเป็นที่ยอมรับนับถือในบรรดาคณาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิ
ของมหาวิทยาลัยเดลีเป็นอย่างสูง

เมื่อท่านได้กลับมาสู่ประเทศไทย และได้ทำหน้าที่เป็นอาจารย์และผู้บริหาร
ของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ท่านได้มีส่วนพัฒนามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ในด้านวิชาการเป็นอย่างมาก จนได้รับความไว้วางใจจากทางมหาวิทยาลัยให้ดำรง
ตำแหน่งต่างๆ เช่น ผู้อำนวยการกองวิชาการ คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย รองอธิการบดี
ฝ่ายวิจัยและวางแผน รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ และอธิการบดีตามลำดับ
นอกจากนั้น ท่านยังได้รับอาราธนาไปบรรยายเกี่ยวกับเรื่องศาสนาและปรัชญา

(๑๒)

ในสถาบันอุดมศึกษาทั้งระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอกหลายแห่ง และเป็นวิทยากรในการสัมมนาทางวิชาการอยู่ตลอดเวลา นับว่าเป็น “เพชรน้ำหนึ่ง” อีกเม็ดหนึ่งของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยที่พวกเราชาวมหาจุฬาฯ มีความภาคภูมิใจในความรู้ความสามารถของท่านเป็นอย่างยิ่ง

หนังสือ ปรัชญากรีก : บ่อเกิดภูมิปัญญาตะวันตก ที่ท่านเจ้าคุณพระพรหมบัณฑิต อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้เรียบเรียงไว้ นับว่าเป็นหนังสือดีมีคุณค่ายิ่งเล่มหนึ่ง การเปรียบเทียบของท่านนับว่ามีหลักฐานที่น่าเชื่อถือ ทั้งท่านยังได้แสดงความคิดเห็นในเชิงวิเคราะห์ประกอบอีกส่วนหนึ่ง จึงนับว่ามีประโยชน์อย่างมากต่อนิสิตนักศึกษาหรือผู้ที่สนใจในความคิดของนักปราชญ์ตะวันตกในสมัยโบราณ หนังสือ ปรัชญากรีก : บ่อเกิดภูมิปัญญาตะวันตก จึงนับว่า เป็นหนังสือวิชาการที่มีคุณค่าสามารถนำไปศึกษาและอ้างอิงได้เป็นอย่างดี

ในการจัดพิมพ์ครั้งแรก คณะพระนิสิตบัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และผู้ที่มีความเคารพนับถือในท่านเจ้าคุณพระพรหมบัณฑิต ได้รวบรวมจากบทความที่เจ้าคุณได้เขียนลงใน “พุทธจักร” นิตยสารรายเดือนของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๓-๒๕๒๖ ในสมัยที่ท่านยังศึกษาอยู่ ณ มหาวิทยาลัยเดลี ประเทศอินเดีย จัดตีพิมพ์ถวายเป็นมุทิตาสักการะ ในคราวที่ท่านได้รับพระราชทานสมณศักดิ์พิเศษเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ ธันวาคม ๒๕๓๒ ปรากฏว่า หนังสือนี้ได้รับการต้อนรับจากวงการนักวิชาการทางด้านศาสนาและปรัชญาสูงมากและยังมีความต้องการอยู่อีกมาก

ในการจัดพิมพ์ครั้งนั้น ท่านเจ้าคุณพระพรหมบัณฑิต ได้ปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมอีกมาก ทั้งนี้เพื่อให้หนังสือ ปรัชญากรีก : บ่อเกิดภูมิปัญญาตะวันตก มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ทั้งๆ ที่ท่านเจ้าคุณก็ไม่ค่อยมีเวลามากนัก เพราะท่านต้องทุ่มเทชีวิตและเวลาให้แก่การพัฒนาการศึกษาของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยอยู่ตลอดเวลา

(๑๓)

และยังตอบรับภาระสนองความต้องการของสังคมว่า ท่านเจ้าคุณพระพรหมบัณฑิต
ได้บำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อพระศาสนา ประเทศชาติ และชาวโลกอยู่ตลอดเวลา
อย่างน่าชื่นชมยินดี และควรแก่การที่จะยึดถือเป็นเนติแบบแผนของบุคคล
ที่จะบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่สังคม ประเทศชาติ และชาวโลกตามรอยบาท
พระพุทธองค์ผู้เป็นพระบรมศาสดาของพระพุทธศาสนาสืบไป

(นายจ่านงค์ ทองประเสริฐ)

ราชบัณฑิต

เลขานุการสำนักธรรมศาสตร์และการเมือง

พฤษภาคม ๒๕๓๗

คำนำผู้เขียนในการจัดพิมพ์ครั้งที่ ๒

หนังสือเรื่อง ปรัชญากรีก : ป่อเกิดภูมิปัญญาตะวันตก เล่มนี้ มุ่งเสนอประวัติ และพัฒนาการของปรัชญากรีกในลักษณะสังเคราะห์คือนอกจากจะอธิบายแนวคิด ของนักปรัชญาแต่ละท่านแล้ว ยังแสดงให้เห็นว่า แนวคิดเหล่านั้นมีอิทธิพลต่อกัน อย่างไรและมีส่วนเชื่อมโยงสัมพันธ์กันตรงที่ใดบ้าง เหตุที่นำเสนอในลักษณะนี้ เพราะผู้เขียนเชื่อว่า นักปรัชญาไม่ได้คิดปรัชญาขึ้นจากความว่างเปล่า แท้ที่จริงนั้น นักปรัชญาแต่ละท่านต่างได้รับอิทธิพลทางความคิดจากปรัชญาอื่นและสาย ความคิดอื่นที่แพร่หลายอยู่ในสังคมที่ตนเติบโตขึ้นมา ดังจะเห็นได้ว่า นักปรัชญากรีก แต่ละท่านต่างได้รับอิทธิพลจากแนวคิดของนักปรัชญากรีกด้วยกัน และนอกจากนั้น การเมือง ประวัติศาสตร์ ศาสนา วิทยาศาสตร์และวรรณะกรีก เป็นต้น ก็มีผลกระทบ ต่อพัฒนาการทางความคิดของนักปรัชญากรีก

การนำเสนอในลักษณะสังเคราะห์เช่นนี้ จะช่วยให้ผู้เริ่มศึกษาปรัชญาสามารถ ติดตามพัฒนาการทางความคิดของนักปรัชญาแต่ละท่านได้อย่างต่อเนื่อง โดยมี ข้อแม้ว่าผู้เริ่มศึกษาปรัชญาควรอ่านตั้งแต่บทแรกไปตามลำดับ ทั้งนี้ เพราะเนื้อหา ในบทต้นๆ จะช่วยเตรียมผู้อ่านให้เข้าใจศัพท์ปรัชญาได้มากพอที่จะอ่านปรัชญา อันลุ่มลึกของพลาโตและอาริสโตเติลต่อไป ส่วนผู้อ่านที่คุ้นกับศัพท์ปรัชญาดีอยู่แล้ว จะเลือกอ่านเฉพาะบทที่ตนสนใจก็ได้

ศัพท์ปรัชญาที่บัญญัติในภาษาไทยมักสร้างความสับสนให้แก่ผู้อ่านเพราะเหตุ ที่ว่า ศัพท์ปรัชญาในภาษาอังกฤษศัพท์เดียวกันมักได้รับการบัญญัติศัพท์ใน ภาษาไทยต่างกันไป เช่น คำว่า Concept มีผู้บัญญัติศัพท์ว่า “มโนภาพ, มโนทัศน์, มโนมติ, สังkep, ความคิดรวบยอด” ดังนั้น เพื่อลดความสับสนในกรณีนี้ ผู้เขียน จึงเลือกใช้ศัพท์ปรัชญาจากหนังสือ พจนานุกรมศัพท์ปรัชญาอังกฤษ-ไทย ฉบับ ราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๓๒ ถ้าศัพท์ภาษาอังกฤษคำใดไม่มีการบัญญัติไว้ใน

หนังสือนั้น ผู้เขียนจึงจะคิดศัพท์ภาษาไทยขึ้นใช้เอง เช่น คำว่า Eclecticism ผู้เขียนแปลว่า “สังคหนิยม” นอกจากนั้น การเขียนชื่อนักปรัชญาและชื่อเฉพาะอื่นๆ ก็ยังไม่มีการตกลงเป็นแนวเดียวกัน เช่นคำว่า Thales มีผู้เห็นว่า “ธาเลส, เทเลส, ทาเลส” ผู้เขียนอ่านชื่อเหล่านั้นตามวิธีอ่านในดรอนที่ท้ายหนังสือ The Story of Civilization vols.II-III เขียนโดย Will Durant

อย่างไรก็ตาม นอกจากจะนำเสนอประวัติปรัชญาในเชิงสังเคราะห์ดังกล่าวมาแล้ว ผู้เขียนยังได้แสดงความคิดเชิงวิเคราะห์วิจารณ์ไว้ท้ายบในหัวข้อว่า “ข้อสังเกต” และ “บทสรุป” ยิ่งไปกว่านั้น ผู้เขียนยังได้เปรียบเทียบปรัชญากรีกกับปรัชญาอินเดีย เช่น เปรียบเทียบปรัชญาของเฮราคลิตุสกับอนิจตาในพุทธปรัชญา เปรียบเทียบทางสายกลางของอาริสโตเติลกับมัชฌิมาปฏิปทาในพุทธปรัชญา เปรียบเทียบปรัชญาของโพลติอุสกับปรัชญาฮินดู ในการเปรียบเทียบนี้ ผู้เขียนมุ่งแสดงทั้งความเหมือนและความต่างตามหลักการของปรัชญาเปรียบเทียบ (Comparative Philosophy) แต่เนื่องจากไม่ต้องการให้การเปรียบเทียบแย่งสัดส่วนเนื้อที่ในบทนั้นๆ มากเกินไป ผู้เขียนจึงเสนอเฉพาะประเด็นสำคัญในการเปรียบเทียบเพื่อเป็นแนวสำหรับผู้สนใจจะได้ทำการค้นคว้าวิจัยต่อไป การเปรียบเทียบจะอยู่ตอนท้ายของบางบทในหัวข้อย่อยว่า “ข้อเปรียบเทียบ”

มีข้อควรกล่าวเพิ่มเติมเพื่อเป็นประวัติของหนังสือดังต่อไปนี้

ใน พ.ศ. ๒๕๒๓ ซึ่งเป็นช่วงที่ผู้เขียนกำลังศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัยเดลี (Delhi University) พระครูปลัดสุวัฒนพรหมคุณ (พระราชปวรจารย์) (ณรงค์ จิตตโสภโณ) บรรณาธิการสมัยนั้นของ “พุทธจักร” นิตยสารรายเดือนของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้ติดต่อผู้เขียนให้เขียนบทความทางวิชาการไปลงพิมพ์ใน “พุทธจักร” ผู้เขียนจึงเขียนบทความชุด “ปรัชญาตะวันตก” ส่งไปลงพิมพ์ในนิตยสารนั้น ตั้งแต่นั้นปีที่ ๑๑ ปีที่ ๓๔ ประจำเดือนพฤศจิกายน ๒๕๒๓ ติดต่อกันมาจนถึงฉบับที่ ๗ ปีที่ ๓๗ ประจำเดือนกรกฎาคม ๒๕๒๖ และได้

(๑๖)

หยุดเขียนปรัชญาตะวันตกลง “พุทธจักร” ตั้งแต่นั้น เพราะต้องเร่งเขียนวิทยานิพนธ์เอก เรื่อง A Comparative Study of Non-egological Treatments of Consciousness in Sartre’s Philosophy and Early Buddhism (ศึกษาเปรียบเทียบอนัตตาวินิชาของจิตในปรัชญาของซาตร์และพระพุทธศาสนาดั้งเดิม)

เมื่อจบปริญญาเอกกลับประเทศไทยใน พ.ศ. ๒๕๒๗ ผู้เขียนไม่มีโอกาสเขียนปรัชญาตะวันตกสมัยโบราณต่อให้จบตามที่ตั้งใจไว้แต่แรก ทั้งนี้เพราะได้รับแต่งตั้งเป็นผู้อำนวยการกองวิชาการ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ มีภาระสำคัญคือ ทำโครงการจัดตั้งบัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และได้เป็นคนบดี้ผู้ก่อตั้งบัณฑิตวิทยาลัยนั้นใน พ.ศ. ๒๕๓๑ เป็นรองอธิการบดีฝ่ายวิจัยและวางแผนอีกตำแหน่งหนึ่ง ใน พ.ศ. ๒๕๓๓ และไปเป็นรองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๕

ใน พ.ศ. ๒๕๓๒ คณะพระนิสิตบัณฑิตวิทยาลัย รุ่นที่ ๑ และรุ่นที่ ๒ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ร่วมกับพระเดชพระคุณพระเทพประสิทธิ์มุนี (ประสิทธิ์ เขมังกโร) เจ้าอาวาสวัดธัมมมาราม ชิคาโก สหรัฐอเมริกา จัดพิมพ์รวมเล่มปรัชญาตะวันตกที่เขียนค้างไว้นั้นเผยแพร่ในวารสารที่ผู้เขียนได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญที่พระเมธีธรรมาภรณ์ ในการจัดพิมพ์ครั้งนั้น หนังสือมีเนื้อหาเพียง ๑๙ บท และได้ชื่อเรื่องว่า ปรัชญากรีกโบราณ ผู้เขียนไม่ได้แก้ไขเพิ่มเติมเนื้อหา เพราะขณะที่มีการจัดพิมพ์นั้นผู้เขียนไปบรรยายธรรมที่วัดธัมมมาราม ชิคาโก

ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๓ เป็นต้นมา ผู้เขียนพยายามหาเวลาว่างเขียนต่อทีละบทสองบท จนปรัชญากรีกจบบริบูรณ์ จำได้ว่าบทที่สำคัญบางบท เช่น “ตรรกศาสตร์ของอริสโตเติล” และ “สำนักเอพิคิวเรียน” ถูกเขียนขึ้นขณะที่ผู้เขียนปฏิบัติศาสนกิจที่สหรัฐอเมริกาและเกาหลีใต้ตามลำดับ

ในการจัดพิมพ์ครั้งนี้ หนังสือมีชื่อเรื่องว่า ปรัชญากรีก : บ่อเกิดภูมิปัญญาตะวันตก โดยมีเนื้อหาที่เขียนขึ้นใหม่ จำนวน ๑๓ บท คือ บทที่ ๒ และบทที่ ๒๑-๓๒ ส่วนบทอื่นๆ ที่เคยพิมพ์รวมเล่มไปแล้วนั้น ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมทั้งด้านเนื้อหาและสำนวนภาษา เพื่อให้เกิดความกลมกลืนสอดคล้องกับส่วนที่เขียนขึ้นใหม่ เพราะเหตุนี้เอง จำนวนหน้าในการพิมพ์ครั้งนี้ จึงเพิ่มขึ้นจากการพิมพ์ครั้งก่อนกว่าเท่าตัว

หนังสือนี้สำเร็จเป็นรูปเล่มสมบูรณ์ได้ก็ด้วยความอนุเคราะห์ช่วยเหลือจากหลายฝ่าย เริ่มตั้งแต่อาจารย์จ่านงค์ ทองประเสริฐ ราชบัณฑิต ได้เมตตาเขียนคำนำ คุณพิธิพงศ์ วงศ์สุริยา พิมพ์ต้นฉบับและจัดรูปเล่ม พระอุทัย จิรธมโม พระมหาสาคร อธิปไตย พระสุเทพ สุเทโว พระอุทัย จิรธมโม และคุณวัฒนา มูลเมืองแสน คุณทัศนีย์ พร้อมญาติคุณพิรดี พร้อมญาติ และคุณคเชนทร์ สุขชื่น ช่วยทำดรรชนี

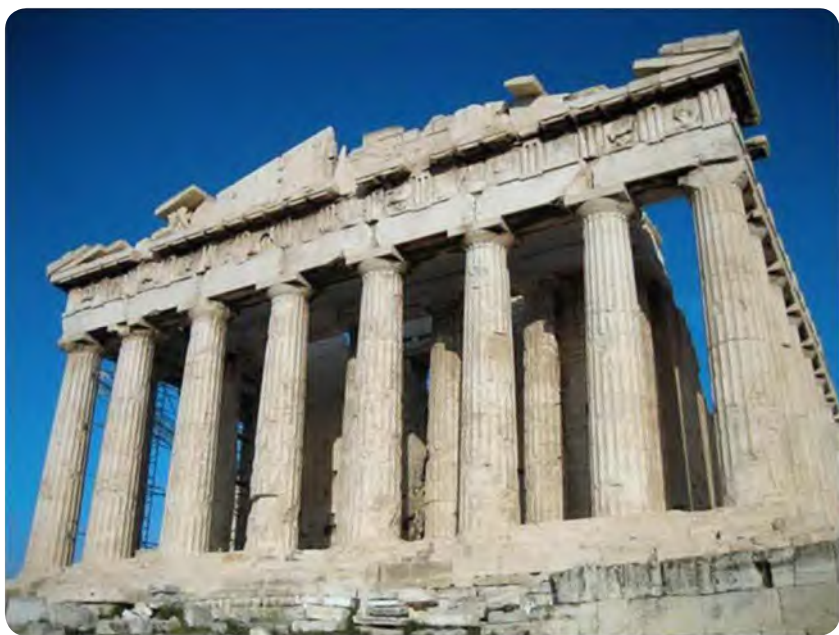
ขออนุโมทนาขอบคุณทุกท่านที่กล่าวนามมา และขออนุโมทนากุศลศรัทธาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่จัดพิมพ์หนังสือ ปรัชญากรีก : บ่อเกิดภูมิปัญญาตะวันตก ครั้งนี้ และขอบคุณคณะกรรมการฝ่ายจัดกิจกรรมวิชาการและนิทรรศการ ในคณะกรรมการจัดงาน ๑๓๔ ปี มหาจุฬาฯ โดยมีพระสุวรรณเมธาภรณ์ รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการเป็นประธานและบุคลากรกองวิชาการ สำนักงานอธิการบดี ที่ดำเนินการจัดพิมพ์หนังสือนี้ออกเผยแพร่สู่สาธารณะอีกครั้งหนึ่ง

พระพรหมบัณฑิต, ศ.ดร.

เจ้าอาวาสวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร

อุปนายกสภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

(୧୧)

สารบัญ

หน้า

คำปรารภ	(๓)
หนังสือขออนุญาต	(๖)
คำนำ ในการพิมพ์ครั้งที่ ๕	(๗)
คำนำ ในการพิมพ์ครั้งที่สอง	(๑๐)
คำนำผู้เขียน ในการพิมพ์ครั้งที่สอง	(๑๔)

ตอนที่ ๑ แนะนำปรัชญากรีก

บทที่ ๑ ความหมายและขอบข่ายปรัชญา	๓
ปรัชญากับศาสนาและศาสตร์ต่างๆ	๗
สาขาปรัชญา	๑๐
- อภิปรัชญา	๑๑
- ญาณวิทยา	๑๒
- ตรรกศาสตร์	๑๓
- จริยศาสตร์	๑๔
- สุนทรียศาสตร์	๑๕
บทที่ ๒ ประวัติศาสตร์และศาสนากรีก	๑๗
ลำดับเหตุการณ์	๑๘
ศาสนากรีก	๒๕
ลำดับปรัชญากรีก	๓๐

ตอนที่ ๒ ปรัชญากรีกสมัยเริ่มต้น

บทที่ ๓ สำนักไมเลตุส	๓๕
ธาลีส	๓๕

(๒๐)

- ปรัชญาของธาลีส	๓๖
- ข้อสังเกต	๓๗
อานักซิแมนเดอร์	๓๘
- ปรัชญาของอานักซิแมนเดอร์	๓๘
- ข้อสังเกต	๓๙
อานักซิเมเนส	๓๙
ข้อเปรียบเทียบ	๔๐
บทสรุป	๔๑
บทที่ ๔ พิธากอรัส	๔๓
ชีวประวัติ	๔๓
คำสอนทางศาสนา	๔๕
นักปรัชญา	๔๖
คำสอนทางปรัชญา	๔๖
บทสรุป	๔๘
บทที่ ๕ เฮราคลีตัส	๕๑
ชีวประวัติ	๕๑
ปรัชญาของเฮราคลีตัส	๕๒
เอกภาพในความขัดแย้ง	๕๔
ข้อสังเกต	๕๖
ข้อเปรียบเทียบกับพระพุทธศาสนา	๕๖
บทสรุป	๕๗
บทที่ ๖ สำนักเอเลีย	๕๙
เซโนฟาเนส	๕๙
- ความเชื่อเรื่องเทพเจ้า	๖๐

- มนุษย์สร้างเทพเจ้า	๖๐
ปาร์มินิเดส	๖๒
- ปรัชญาของปาร์มินิเดส	๖๒
- ข้อสังเกต	๖๕
เซโนแห่งเอเลีย	๖๕
- วิชาวิธีของเซโน	๖๖
- ปฏิเสธความมากมาย	๖๗
- ปฏิเสธความเคลื่อนที่	๗๐
- ข้อสังเกต	๗๒
บทสรุป	๗๓
บทที่ ๗ เอมเปโดเคลส	๗๕
ชีวประวัติ	๗๕
ปรัชญาของเอมเปโดเคลส	๗๕
ความรักและความเกลียด	๗๗
ข้อเปรียบเทียบ	๗๙
บทสรุป	๗๙
บทที่ ๘ อานักซาโกรัส	๘๑
ชีวประวัติ	๘๑
ปรัชญาของอานักซาโกรัส	๘๒
ข้อเปรียบเทียบ	๘๕
บทสรุป	๘๖
บทที่ ๙ สำนักปรมาณูนิยม	๘๗
เดมอคริตุส	๘๗
ปรัชญาของเดมอคริตุส	๘๘

(๒๒)

กำเนิดจักรวาล	๙๐
ทัศนะเรื่องวิญญาณ	๙๑
ทฤษฎีความรู้	๙๑
เทววิทยา	๙๓
จริยศาสตร์	๙๓
บทสรุป	๙๓

ตอนที่ ๓ ปรัชญากรีกสมัยรุ่งเรือง

บทที่ ๑๐ โซฟิสต์	๙๗
โปรแทกอร์ส	๙๘
ปรัชญาของโปรแทกอร์ส	๙๙
จริยศาสตร์	๑๐๑
ข้อสังเกต	๑๐๒
บทสรุป	๑๐๓
บทที่ ๑๑ ไสคราติส	๑๐๕
ชีวประวัติ	๑๐๕
คำให้การของโสคราติส	๑๐๘
ต้องโทษประหาร	๑๑๐
ปรัชญาของโสคราติส	๑๑๒
ทฤษฎีความรู้ของโสคราติส	๑๑๕
วิธีการของโสคราติส	๑๑๗
จริยศาสตร์	๑๑๘
ข้อสังเกต	๑๑๘
บทสรุป	๑๒๐

บทที่ ๑๒ พลาโต

ชีวิตประวัติ

๑๒๑

ก่อตั้งอะคาเดมี

๑๒๑

ผจญภัยในซิชิลี

๑๒๓

งานนิพนธ์

๑๒๔

๑๒๖

บทที่ ๑๓ ญาณวิทยาของพลาโต

๑๒๙

ทฤษฎีความรู้

๑๒๙

นิทานเปรียบเทียบ

๑๓๐

เส้นแบ่ง

๑๓๒

บทที่ ๑๔ อภิปรัชญาของพลาโต

๑๓๗

มโนคติ

๑๓๘

ลักษณะของมโนคติ

๑๓๙

โลกแห่งมโนคติ

๑๔๒

มโนคติกับสิ่งเฉพาะ

๑๔๓

ข้อสังเกต

๑๔๔

บทที่ ๑๕ จักรวาลวิทยาของพลาโต

๑๔๗

แก่นแท้ของโลก

๑๔๗

ตำนานการสร้างโลก

๑๔๙

ข้อเปรียบเทียบ

๑๕๐

ข้อสังเกต

๑๕๑

บทที่ ๑๖ จิตวิทยาของพลาโต

๑๕๓

ประเภทของวิญญาณ

๑๕๓

สมรรถภาพของวิญญาณ

๑๕๔

อสมรรถภาพของวิญญาณ

๑๕๖

ข้อเปรียบเทียบ

๑๕๘

(๒๔)

บทที่ ๑๗ จริยศาสตร์ของพลาโต	๑๖๑
คัดค้านจริยศาสตร์ของโซพิสท์	๑๖๑
คุณธรรม	๑๖๔
ข้อสังเกต	๑๖๖
บทที่ ๑๘ ปรัชญาการเมืองของพลาโต	๑๖๙
นครรัฐ	๑๖๙
อุดมรัฐ	๑๗๐
ความยุติธรรม	๑๗๑
สังคมนิยม	๑๗๒
การศึกษา	๑๗๓
ระบอบการปกครอง	๑๗๔
ข้อสังเกต	๑๗๖
บทที่ ๑๙ สุนทรียศาสตร์ของพลาโต	๑๗๙
ศิลปะ	๑๗๙
ข้อสังเกต	๑๘๐
บทสรุปทั่วไป	๑๘๑
บทที่ ๒๐ อริสโตเติล	๑๘๓
ชีวประวัติ	๑๘๔
ก่อตั้งลีเซียม	๑๘๔
งานนิพนธ์	๑๘๖
ปรัชญาของอริสโตเติล	๑๘๗
บทที่ ๒๑ ตรรกศาสตร์ของอริสโตเติล	๑๙๑
ตรรกศาสตร์ของอริสโตเติล	๑๙๒
ปทัสฐาน	๑๙๓

ตรรกบท	๑๙๕
นิรณัยกับอุปนัย	๑๙๘
ข้อสังเกต	๒๐๐
บทที่ ๒๒ อภิปรัชญาของอาริสโตเติล	๒๐๓
ภววิทยา	๒๐๔
เทววิทยา	๒๑๑
ข้อสังเกต	๒๑๓
ข้อเปรียบเทียบ	๒๑๔
บทที่ ๒๓ ปรัชญาธรรมชาติของอาริสโตเติล	๒๑๗
ระบบจักรวาล	๒๑๙
ข้อสังเกต	๒๒๐
บทที่ ๒๔ จิตวิทยาของอาริสโตเติล	๒๒๑
ระดับของวิญญาณ	๒๒๓
สมรรถภาพของวิญญาณ	๒๒๕
อสมรรถภาพของวิญญาณ	๒๒๖
บทที่ ๒๕ จริยศาสตร์ของอาริสโตเติล	๒๒๗
ความสุขคืออะไร	๒๒๘
ทางสายกลาง	๒๓๐
ชีวิตอุดมคติ	๒๓๖
เปรียบเทียบกับมัชฌิมาปฏิปทา	๒๓๗
บทที่ ๒๖ ปรัชญาการเมืองของอาริสโตเติล	๒๔๑
รัฐในอุดมคติ	๒๔๕
ข้อสังเกต	๒๔๕

(๒๖)

บทที่ ๒๗ สุนทรียศาสตร์ของอาริสโตเติล	๒๔๗
บทสรุปทั่วไป	๒๔๙

ตอนที่ ๔ ปรัชญากรีกสมัยเสื่อม

บทที่ ๒๘ สำนักเอพิคิวเรียน	๒๕๓
เอพิคิวรัส	๒๕๔
ญาณวิทยา	๒๕๕
อภิปรัชญา	๒๕๗
จริยศาสตร์	๒๕๘
บทสรุป	๒๖๑

บทที่ ๒๙ สำนักสโตอิก	๒๖๓
ปรัชญาสำนักสโตอิก	๒๖๕
ตรรกศาสตร์	๒๖๖
อภิปรัชญา	๒๖๘
จริยศาสตร์	๒๗๐
ข้อสังเกตและเปรียบเทียบ	๒๗๔
บทสรุป	๒๗๕

บทที่ ๓๐ วิมตินิยมและสังคหนิยม	๒๗๗
วิมตินิยม	๒๗๗
- ประวัติและพัฒนาการ	๒๗๘
- วิมตินิยมของไพลโร	๒๗๙
- วิมตินิยมในอะคาเดมี	๒๘๐
- วิมตินิยมสมัยหลัง	๒๘๒
สังคหนิยม	๒๘๔
บทสรุป	๒๘๕

บทที่ ๓๑ ลัทธิพลาโตใหม่	๒๘๗
ลัทธิพลาโตใหม่	๒๘๘
ประวัติและพัฒนาการ	๒๘๘
ปรัชญาของโพลติอุส	๒๙๐
อภิปรัชญา	๒๙๑
จริยศาสตร์	๒๙๔
ข้อเปรียบเทียบ	๒๙๕
บทสรุป	๒๙๖
บทที่ ๓๒ สรุปปรัชญากรีก	๒๙๗
สมัยเริ่มต้น	๒๙๘
สมัยรุ่งเรือง	๒๙๘
สมัยเสื่อม	๒๙๙
เชิงอรรถ ตอนที่ ๑	๓๐๓
เชิงอรรถ ตอนที่ ๒	๓๐๔
เชิงอรรถ ตอนที่ ๓	๓๐๖
เชิงอรรถ ตอนที่ ๔	๓๑๒
บรรณานุกรม	๓๑๕
ดรรชนี	๓๑๙
ประวัติย่อพระพรหมบัณฑิต, ศ.ดร. (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)	๓๕๘-๓๖๔

ตอนที่ ๑

แนะนำปรัชญากรีก

ภาพสัญลักษณ์ของวิชาปรัชญา แสดงปรัชญาเป็นราชินีแห่งวิทยาการทั้งหลาย เขียนภาพโดย Herrade de Landsberg ในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๒ ภายในวงกลม กลางภาพมีสตรีสูงอายุนั่งอยู่บนบัลลังก์ สตรีนี้เป็นสัญลักษณ์ของปรัชญา มีนักปรัชญาสองท่าน คือพลาโตและอาริสโตเติล เป็นฐานรองรับอยู่ใต้ราชินี ราชินีสวมมงกุฎสามเศียร ซึ่งหมายถึงสาขาสำคัญของปรัชญาสมัยนั้น คือ อภิปรัชญา ญาณวิทยา และจริยศาสตร์ มีธารน้ำพุพุ่งออกมาจากทรงอกของราชินี และกลายเป็นวิทยาการต่างๆ ซึ่งสมัยนั้นแบ่งออกเป็นศิลปะเสรี ๗ วิชาคือ ไวยากรณ์ วาทศิลป์ วิชาวิธี ดนตรี เลขคณิต เรขาคณิต และ ดาราศาสตร์

บทที่ ๑

ความหมายและขอบข่ายปรัชญา

คำว่า *ปรัชญา* แปลว่า *ความรอบรู้* เป็นศัพท์บัญญัติใช้กับ คำว่า *Philosophy* ในภาษาอังกฤษ เมื่อย้อนไปดูที่มาแล้ว เราพบ คำว่า *Philosophy* มีรากศัพท์มาจากภาษากรีกว่า *Philos* (Love) + *Sophia* (Wisdom)^๑ ซึ่งแปลว่า *ความรักความรอบรู้* (*Love of Wisdom*) เมื่อว่ากันตามความหมายตามตัวอักษร คำว่า *ปรัชญา* และ *Philosophy* มีความหมายไม่ตรงกันนัก เพราะ *ปรัชญา* หมายถึง *ความรอบรู้* ส่วน *Philosophy* หมายถึง *ความรักอันเป็นแรงผลักดันให้แสวงหาความรอบรู้นั้น* แต่เมื่อกำหนดให้คำว่า *ปรัชญา* เป็นศัพท์บัญญัติสำหรับใช้หมายถึง คำว่า *Philosophy* นั้นแสดงว่า คำทั้งสองมีความหมายเท่ากันตามหลักของการบัญญัติศัพท์ นั่นคือ *Philosophy* มีความหมายเช่นใด *ปรัชญา* ต้องมีความหมายเช่นนั้น^๒ แท้ที่จริง คำทั้งสองน่าจะใช้เรียกแทนกันได้โดยอนุโลม เพราะต่างแสดงนัยว่าเป็นวิชาเกี่ยวกับความรู้ กล่าวคือ การแสวงหาความรู้ที่ดี ความรู้ที่แสวงหามาได้ก็ดี จัดเป็น*ปรัชญา* หรือ *Philosophy* ทั้งนั้น^๓ เหตุนี้ **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕** จึงให้คำจำกัดความปรัชญาว่า “วิชาว่าด้วยหลักแห่งความรู้และความจริง”

ถามว่า ปรัชญาเป็นความรู้เกี่ยวกับอะไร ตอบว่า ปรัชญาพยายามเรียนรู้ทุกสิ่ง โลกยังมีแง่มุมลึกลับอีกเท่าใด นักปรัชญาก็จะเรียนรู้อีกเท่านั้น ในสมัยโบราณนักปรัชญาเป็นผู้ค้นพบวิทยาการสาขาใหม่ให้แกโลก แต่หลังจากการค้นพบแล้วนักปรัชญาก็ปล่อยให้ผู้เชี่ยวชาญในวิทยาการสาขานั้นๆ ค้นคว้าเรื่องนั้นต่อไป ตนเองหันไปสำรวจวิทยาการด้านอื่น การค้นคว้าของนักปรัชญาไม่เคยถึงจุดจบ นักปรัชญาเป็นเสมือน*นักสำรวจ* ผู้ไม่ยอมตั้งหลักแหล่ง เขาจะสำรวจเรื่อยไปจนกว่าจะรู้จบจักรวาล นักปรัชญาจึงเป็นผู้บุกเบิกทางปัญญา ส่วนวิชาปรัชญาก็คือบันทึกการบุกเบิกสำรวจความลับของจักรวาล

คำว่า *นักปรัชญา* หรือ *Philosopher* เกิดขึ้นเมื่อประมาณ สองพันห้าร้อยปีมาแล้ว นักปรัชญากรีกชื่อ *พิธาโกรัส* เป็นผู้ใช้คำนี้เป็นคนแรก ชาวกรีกยุคนั้นเรียกนักปราชญ์ราชบัณฑิตว่า *Sophoi* (ผู้รอบรู้) พิธาโกรัสรู้สีกว่าคำนี้สูงส่งเกินไป จึงคิดคำผสมขึ้นว่า *Philo-sophoi*^๔ แปลว่า *ผู้รักความรู้* (*Lover of Wisdom*) สำหรับใช้เรียกท่านผู้คงแก่เรียนหรือนักวิชาการสมัยนั้น เพราะนักปรัชญายุคนั้นรอบรู้วิทยาการหลายสาขา และวิทยาการเหล่านั้นยังไม่มีชื่อเฉพาะว่า วิทยาศาสตร์ ฟิสิกส์ ฯลฯ แต่เรียกรวมกันว่า *ปรัชญา* (*Philosophy*) ซึ่งได้แก่สหวิทยาการนั่นเอง

ด้วยเหตุนี้ ปรัชญาในสมัยโบราณจึงเป็นชื่อรวมของวิทยาการหลายแขนง เพราะปรัชญาหมายถึงความรักในความรู้ วิทยาการใดให้ความรู้ วิทยาการนั้นเป็นปรัชญา *หลักฐานที่แสดงว่าปรัชญาในอดีตเป็นที่รวมของสรรพวิทยาการก็มาจากผลงานของอริสโตเติล* นักปรัชญากรีกท่านนี้แบ่งวิชาการเป็นสามภาค^๕ คือ ภาคนิเทศ ภาคนิปฏิบัติ และภาคนิผลิต วิชาการสองภาคแรกว่าด้วยอภิปรัชญา ฟิสิกส์ ชีววิทยา จิตวิทยา ดาราศาสตร์ เทววิทยา คณิตศาสตร์ จริยศาสตร์ และรัฐศาสตร์ อริสโตเติลถือว่าวิชาการภาคนิเทศและภาคนิปฏิบัติเหล่านี้เป็นปรัชญา ข้อนี้หมายความว่า ปรัชญากรีกได้รวมศาสตร์ไว้เกือบทุกสาขาที่ทำได้ ศาสตร์ต่างๆ ได้ถูกรวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของวิชาปรัชญาอยู่นานนับศตวรรษ จนกระทั่งศาสตร์ทั้งหลายค่อยแยกตัวออกจากปรัชญาไปทีละศาสตร์ แม้กระทั่งวิทยาศาสตร์ก็แยกตัวออกไปไม่นาน ในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๖ วิทยาศาสตร์ยังมีชื่อเรียกว่า *ปรัชญาธรรมชาติ* (*Natural Philosophy*)

เราจึงกล่าวได้ว่า นักปรัชญาต้องการศึกษาทุกเรื่อง เนื้อหาของปรัชญา กินพรมแดนกว้างที่สุดเท่าที่สติปัญญาของมนุษย์จะอำนวย ดังนั้น จึงไม่แปลกเลยที่จะกล่าวว่า วิทยาการเกือบทุกสาขาในปัจจุบันเคยสังกัดอยู่กับปรัชญามาก่อน ต่อมา เมื่อวิทยาการเหล่านั้นพัฒนามากขึ้น จึงแยกตัวเป็นวิชาอิสระ *ปรัชญาจึงได้ชื่อว่าเป็นมารดาของศาสตร์ทั้งหลาย*

รวมความว่า ปรัชญาเป็นเรื่องของความรู้ ทั้งการแสวงหาความรู้ (Seeking Wisdom) และความรู้ที่ค้นพบแล้ว (Wisdom Sought) ล้วนอยู่ภายในขอบข่ายของวิชาปรัชญาทั้งสิ้น กล่าวอีกนัยหนึ่ง ปรัชญาเป็นเรื่องเกี่ยวกับความรู้สองขั้นตอนคือ ขั้นแสวงหาความรู้กับขั้นค้นพบความจริง ในขั้นแสวงหานี้ มนุษย์มีความสงสัย จึงตั้งคำถามแล้วคิดหาคำตอบอย่างมีเหตุผล เราเรียกขั้นนี้ว่า *การคิดแบบปรัชญา (Philosophical Thinking)* ส่วนขั้นที่สอง เป็นผลสืบเนื่องมาจากการแสวงหา กล่าวคือ ในที่สุดมนุษย์ได้ค้นพบคำตอบเกี่ยวกับความจริง เราเรียกคำตอบที่ได้ว่า *ความรู้เชิงปรัชญา (Philosophical Knowledge)* ถึงแม้ปรัชญาจะมีสองขั้นตอน แต่ก็สัมพันธ์กันจนแยกไม่ออก เมื่อพูดถึงขั้นตอนหนึ่งก็บ่งความไปถึงอีกขั้นตอนหนึ่ง ขั้นตอนทั้งสองต่างก็เป็นปรัชญา ซึ่งเปรียบได้กับด้านทั้งสองของเหรียญบาทเดียวกัน ไม่ว่าจะมองจากด้านก้อยหรือด้านหัว เรารู้ว่าเป็นเหรียญบาทได้เท่าๆ กัน ไม่ว่าเราจะมองเห็นความคิดแบบปรัชญาหรือขั้นความรู้เชิงปรัชญา เราก็พบสิ่งที่เรียกว่า ปรัชญาได้เท่าๆ กัน

นักปรัชญาคือคนที่คิดแบบปรัชญา จุดเริ่มต้นแห่งการคิด ของเขาไม่ได้พิเศษ พิสดารอะไร เพราะคนธรรมดาส่วนมากล้วนมีศักยภาพในการคิดแบบปรัชญา อยู่แล้ว วัยเด็กของทุกคนเป็นช่วงเวลาที่แว่นักปรัชญาปรากฏ เด็กมีความไร้เดียงสา แต่ความไร้เดียงสาก็ต้องจากเด็กไปสักวันเมื่อถูกพลังอันหนึ่งในใจของเด็กขับไล่ไป พลังอันนั้นคือ *ความอยากรู้อยากเห็น (Curiosity)*^๑ เมื่อเด็กออกไปเผชิญโลกกว้าง สิ่งแปลกใหม่เร้าความสนใจของเด็ก แกจึงอยากรเรียนรู้ เด็กจะตั้งปัญหาถามตลอดเวลาว่า นั่นอะไร นี่อะไร เด็กถามเพราะมีความอยากรู้อยากเห็น ถ้าเราจะฝึกเด็ก ให้เป็นนักปรัชญาหรือนักวิทยาศาสตร์ เราต้องส่งเสริมให้เด็กมีนิสัยช่างซักถาม ถ้าถามทุกครั้งแล้วได้คำตอบ เด็กจะถามปัญหากว้างขวางยิ่งขึ้น ความอยากรู้อยากเห็นในวัยเด็กนี้แหละเป็นบ่อเกิดความคิดแบบปรัชญา และการซักถามก็เป็นลักษณะของนักปรัชญา ทั้งนี้ เพราะนักปรัชญาทำตัวเป็นเด็กต่อโลกเสมอ เขาสำนึกว่าตัวเองยังต้องเรียนรู้อีกมากนัก โสกราตีสกล่าวว่า “*หนึ่งเดียวที่ข้าพเจ้ารู้จักคือ รู้ว่า*

ข้าพเจ้าไม่รู้อะไร” นักปรัชญาสนใจถามปัญหาทุกชนิด เขาอยากรู้ไปสารพัด ทั้งนี้ เพราะนักปรัชญาสามารถรักษาความอยากรู้อยากเห็นให้ตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา ดังที่ พลาโตกล่าวว่า “*ความไม่รู้เป็นอารมณ์ของนักปรัชญา ปรัชญาเริ่มต้นที่ความไม่รู้ (Wonder)*”^๗

เป็นที่น่าเสียดายว่า คนทั่วไปไม่ค่อยใส่ใจต่อความอยากรู้อยากเห็นของตน เขาสงสัยแล้วไม่ถาม หรืออยากรู้แล้วไม่เรียน ดูประหนึ่งว่ายิ่งโตขึ้น คนเราก็นิ่งลด ความอยากรู้อยากเห็นลง ทั้งนี้ ไม่ใช่เพราะเรารอบรู้จนหมดสงสัย แต่เนื่องจากเรา ไม่มีเวลาว่างสำหรับจัดการกับความสงสัยกันมากกว่า เวลาส่วนมากของเราหมดไป กับงานอาชีพและความบันเทิง อารยธรรมใหม่ๆ จะเกิดขึ้นได้ เพราะคนมีเวลาว่าง สำหรับคิด ตรวาทิที่คนเรายังกระเสือกกระสนเพื่อแก้ปัญหาปากท้อง ตรานั่นจิตใจ จะมีแต่ความวิตกกังวลจนไม่มีเวลาคิด เนื่องจากชาวกรีกใช้ทาสทำงานหนักแทนตน พวกเขาจึงมีเวลาว่างพอที่จะคิดปรัชญาหรือแต่งวรรณกรรม เหตุนั้น เวลาว่างและ สภาเป็นสิ่งสำคัญ และจำเป็นต่อการคิดค้นหาความรู้เชิงปรัชญา และพัฒนาศาสตร์ ทั้งหลาย

แม้ว่าคนเราโดยทั่วไปจะไม่ช่างสงสัยเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ กระนั้น คนเราก็น่าจะมีธาตุของความอยากรู้อยากเห็นอยู่ในหัวใจ เราอยากรู้ว่าตายแล้วไปไหน นรก สวรรค์มีจริงหรือไม่ ความดีคืออะไร รักแท้เป็นเช่นใด เราอยากทราบคำตอบสำหรับ ปัญหาเหล่านี้และอื่นๆ เราต้องการคำตอบเพื่อสนองความอยากรู้อยากเห็น ไม่ใช่ เพื่อประกอบอาชีพ และเมื่อเรารู้คำตอบแล้ว เราก็จะนำมาสร้างเป็นกรอบในการ ตีความปรากฏการณ์ เพื่อกำหนดแนวทางการดำเนินชีวิตของเรา ดังนั้น เราจึง พยายามรวบรวมคำตอบเหล่านี้ที่ละเล็กละน้อย จากการถามผู้รู้บ้าง จากการอ่าน หนังสือบ้าง หรือจากประสบการณ์ของตนเองบ้าง แล้วในที่สุด เราก็สรุปเป็นคำตอบ ให้กับตัวเอง ถ้าเราพอใจคำตอบเหล่านั้น เราก็รับเป็นทัศนะประจำใจ เมื่อคนอื่น คัดค้านทัศนะของเรา เราก็พร้อมที่จะหาเหตุผลมาสนับสนุนทัศนะเหล่านั้น

กระบวนการในการแก้ปัญหาที่เริ่มต้นด้วยความสงสัยใฝ่รู้ แล้วค้นคิดอย่างมีเหตุผลเพื่อแสวงหาคำตอบนี้แหละเป็นความคิดแบบปรัชญา แต่คนธรรมดายังไม่ใช่นักปรัชญา เพราะยังคิดไม่เป็นระบบ เพราะขาดเครื่องมือในการคิด การคิดแบบปรัชญาต้องอาศัยเครื่องมือสำหรับคิดที่เรียกว่า *ตรรกศาสตร์* นักปรัชญาต้องอาศัยตรรกศาสตร์ เช่นเดียวกับนักวิทยาศาสตร์ต้องอาศัยคณิตศาสตร์ แม้แต่นักปรัชญาผู้ประกาศว่าตนไม่ใช่ตรรกศาสตร์ ก็ยังต้องอาศัยตรรกศาสตร์มาอธิบายว่าเหตุใดตนจึงไม่ใช่ตรรกศาสตร์

ปรัชญากับศาสนาและศาสตร์ต่างๆ

คนเราคิดอย่างมีเหตุผลเพื่อหาคำตอบให้กับปัญหาใด คำตอบของปัญหานั้นจัดเป็นความรู้เชิงปรัชญา ซึ่งเป็นความรู้ระดับความเห็นส่วนตัวหรือความรู้เฉพาะตัว (Private Wisdom) ^๙ ความรู้ชนิดนี้มีคำอธิบายชุดหนึ่งสนับสนุนก็จริง แต่คำอธิบายชุดอื่นที่คัดค้านความรู้นี้ก็มียู่ ความรู้เชิงปรัชญาเป็นความรู้แบบปลายเปิด (Open-Ended) ที่ไม่มีวันจบบริบูรณ์ ดังเราจะพบว่า โสกราตีสเสนอปรัชญาไว้อย่างหนึ่ง ต่อมา ศิษย์ของท่านชื่อพลาโตได้พัฒนาปรัชญานั้นต่อไป และอาริสโตเติลผู้เป็นศิษย์ของพลาโตก็ออกมาวิจารณ์อาจารย์ของตน แล้วเสนอแนวคิดใหม่ต่อไป องค์ความรู้ทางปรัชญาที่ดูเหมือนจะจบบริบูรณ์ที่นักปรัชญาคนหนึ่ง ก็กลับถูกนักปรัชญารุ่นหลังพัฒนาต่อไป เราจะไม่พบปรากฏการณ์อย่างนี้ในวงการศาสนา คำสอนของพระพุทธเจ้าหรือพระเยซูเป็นสิ่งสมบูรณ์สำหรับสาวก ไม่มีสาวกใดประกาศว่าคำสอนของศาสดายังมีข้อบกพร่องที่ตนจะต้องแก้ไขให้สมบูรณ์ ดังนั้น ความรู้ทางศาสนาจึงมีลักษณะเป็นปลายปิด เพราะสาวกมี *ศรัทธา* ว่าคำสอนของศาสดาที่บรรจุในพระคัมภีร์เป็นความจริงสูงสุด แต่ก็มีบ้างที่บรรดาสาวกรุ่นหลังตีความพระคัมภีร์ต่างกันจนเกิดนิกายหลากหลาย แต่ละนิกายต่างเสนอคำอธิบายที่มีเหตุผลขัดแย้งกันและกัน ในกรณีนี้ ศาสนาได้เข้าสู่พรมแดนของปรัชญา และเกิดปรัชญาแห่งศาสนานั้นๆ เช่น พุทธปรัชญา ปรัชญาคริสต์ ปรัชญาฮินดู อาจกล่าวได้ว่า

ถ้าศาสนิกแห่งศาสนานั้นๆ ต่างเข้าถึงความจริงสูงสุดด้วยปัญญาญาณที่แท้จริง การถกเถียงเรื่องการตีความพระคัมภีร์คงไม่เกิดขึ้น ประเด็นนี้ทำให้เราเห็นข้อแตกต่างระหว่าง *ปัญญา* และ *ปรัชญา* กล่าวคือ ปัญญาทางศาสนาเป็นความรู้แจ้งที่ไม่มี ความเคลือบแคลงสงสัย แต่ปรัชญา (Philosophy) เป็นความรู้ที่ยังต้องพิสูจน์กันต่อไป

เมื่อใดความรู้เชิงปรัชญาได้รับการพิสูจน์ด้วยวิธีการทางคณิตศาสตร์หรือ การสังเกตทดลอง เมื่อนั้น ความรู้นั้นก็กลายเป็น *ศาสตร์* ความรู้ที่จะเป็นศาสตร์ได้ ต้องผ่านการสังเกตและพิสูจน์ทดลองจนได้ผลในเกือบทุกครั้ง เช่น กฎแห่งแรงดึงดูดของโลกถือว่าเป็นความรู้ทางวิทยาศาสตร์ เพราะใครนำไปพิสูจน์ทดลองก็เห็นผลเหมือนกัน ส่วนความรู้เชิงปรัชญาเป็นความรู้ขั้นทัศนะส่วนตัว หรือเป็นทฤษฎีที่มี วิธีพิสูจน์ทดลองจำกัดเฉพาะคนใดคนหนึ่ง ตัวอย่างก็คือ ความรู้เรื่องอาตมันหรือ อัตตา นักปรัชญาบางสำนักยืนยันว่ามีอัตตา แต่บางสำนักปฏิเสธอัตตา จนบัดนี้ การถกเถียงของสองสำนักก็ยังไม่ยุติ ด้วยเหตุที่ปรัชญาเป็นทัศนะส่วนตัวที่เรามีต่อ เรื่องต่างๆ ปรัชญาจึงได้ชื่อว่า *โลกทัศน์* (World View) แม้ชาวอินเดียก็เรียกปรัชญา ของตนเองว่า *ทรรศนะ* (Darsana) แปลว่า *การรู้เห็นความจริง* (Vision of Truth)^๙ ทรรศนะก็คือโลกทัศน์นั่นเอง โลกทัศน์ได้แก่ความเข้าใจโลกและชีวิตจากมุมมองของปัจเจกชน มนุษย์ทุกคนล้วนมีโลกทัศน์ประจำตัว โลกทัศน์ของใครก็เป็นปรัชญาของ คนนั้น ดังที่อັกซ์เล็ยกกล่าวว่า “มนุษย์ดำเนินชีวิตไปตามปรัชญาชีวิตและโลกทัศน์ ของเขา นี่เป็นเรื่องจริงแม้กับคนที่ไม่มีหัวคิด เป็นไปไม่ได้ที่มนุษย์จะมีชีวิตอยู่โดย ไม่มีอภิปรัชญา”^{๑๐} มนุษย์ทุกคนต่างก็มีปรัชญาประจำใจด้วยกัน ทั้งนั้น แม้กระทั่ง ชาวบ้านก็มีปรัชญาชาวบ้าน แต่เป็นปรัชญาที่ขาดระบบ แท้ที่จริงนั้นปรัชญาได้ ก่อตัวในความคิดของชาวบ้านมานานก่อนหน้าที่นักปรัชญาจะพัฒนาให้เป็นระบบ^{๑๑} โดยทั่วไปเรานิยมเรียก ปรัชญาชาวบ้านว่า *ภูมิปัญญาชาวบ้าน*

นักปรัชญาก็เหมือนคนทั่วไปตรงที่มีความอยากรู้อยากเห็น แต่เป็นความอยากรู้อยากเห็นที่ต่อเนื่องยาวนานกว่า นักปรัชญาขยันตั้งคำถามและแสวงหาคำตอบ เพราะเขาเป็นผู้รักความรู้ นักปรัชญาขยันคิดอย่างมีเหตุผลตามหลักตรรกศาสตร์ ดังนั้น ทักษะของนักปรัชญาจึงคมชัดและสมเหตุสมผลกว่าทักษะของคนทั่วไป นักปรัชญาอยากรู้เรื่องใด เขาก็คิดเรื่องนั้นอย่างทะลุปรุโปร่ง เช่น นักปรัชญากรีกอยากรู้ว่า โลกและสรรพสิ่งเกิดมาจากอะไร เขาพยายามคิดหาคำตอบที่มีเหตุผลสนับสนุนมากที่สุด และมีวิธีนำเสนอแนวคิดให้ฟังดูสมเหตุสมผลเมื่อทักษะของเขาถูกคัดค้าน เขาจะอธิบายแก้ข้อคัดค้านด้วยวิธีการแห่งเหตุผลโดยไม่ใช้อารมณ์ ดังนั้น ผลพลอยได้ประการสำคัญของการศึกษาปรัชญาก็คือ การฝึกตนเป็นคนใจกว้าง พร้อมทั้งจะรับฟังเหตุผลของผู้อื่น ใจกว้างนี้เป็นคุณลักษณะสำคัญของประชาชนในระบอบประชาธิปไตย

การที่ปรัชญาสอนให้คนเราใจกว้าง ก็เพราะวิชานี้มีขอบข่ายกว้างขวางกว่าวิทยาการแขนงต่างๆ สมัยนี้เป็นยุคแห่งความชำนาญเฉพาะด้าน (Specialization) วิทยาการแต่ละสาขาแบ่งกันศึกษาความจริงของจักรวาลกันคนละส่วนสองส่วน เช่น วิชาฟิสิกส์ศึกษาเรื่องสสารและพลังงาน วิชาเคมีศึกษาเรื่องสมบัติของสารต่างๆ วิชาชีววิทยาศึกษาเฉพาะสิ่งมีชีวิต วิชาพฤกษศาสตร์ศึกษาเรื่องพืช วิชาสัตววิทยาศึกษาเรื่องการทำงานของอวัยวะในร่างกาย วิชากายวิภาคศาสตร์ศึกษาโครงสร้างและส่วนประกอบของร่างกาย วิชาจิตวิทยาศึกษาเรื่องความคิดและพฤติกรรมของมนุษย์ ความรู้ที่ได้รับจากวิทยาการเหล่านี้เป็นเพียงชิ้นส่วนของความจริง จึงช่วยให้เรามองเห็นภาพแท้จริงของจักรวาลได้บางแง่บางมุม วิทยาการเฉพาะด้านเปรียบเหมือนการต่อภาพปริศนา (Jigsaw Puzzle) ที่ถูกตัดออกเป็นชิ้นๆ เพื่อให้ผู้เล่นเกมส่นำมาปะติดปะต่อกันให้ได้ภาพสมบูรณ์ ถ้าเราได้ภาพมาชิ้นหนึ่ง ย่อมปะติดปะต่อให้เกิดภาพสมบูรณ์ไม่ได้ฉันใด วิทยาการเพียงหนึ่งหรือสองสาขา ย่อมให้ภาพรวมของความจริงทั้งหมดไม่ได้ฉันนั้น วิชาปรัชญาพยายามนำเอาผลการศึกษาของวิทยาการ

สาขาต่างๆ มาต่อเข้าด้วยกันเพื่อให้ได้ภาพรวมของจักรวาล จุดมุ่งหมายของวิชาปรัชญาอยู่ที่การรู้ความจริงของจักรวาลในภาพกว้าง ถ้าเปรียบจักรวาลเป็นตัวคน วิทยาการอื่นๆ กำลังถ่ายภาพของคนคนนั้นที่อวัยวะส่วนใดส่วนหนึ่ง เช่น แขน ขา หรือใบหน้า จึงไม่เห็นภาพรวมของคน ปรัชญาต้องการภาพรวมของคน จึงนำเอาภาพอวัยวะทุกส่วนมาเรียงต่อกันจนเห็นภาพคนเต็มตัว

ปรัชญาต้องการรู้จักจักรวาลโดยภาพรวม ในขณะที่วิทยาการต่างๆ ให้คำตอบเกี่ยวกับจักรวาลในบางแง่บางมุม และบ่อยครั้งคำตอบของวิทยาการสาขาหนึ่งก็ขัดแย้งกับคำตอบของสาขาอื่น ปรัชญาทำหน้าที่รวบรวมคำตอบหรือผลสรุปของวิทยาการสาขาต่างๆ เข้าด้วยกัน โดยเปรียบเทียบหาคำตอบที่มีเหตุผลสนับสนุนมากที่สุดเพื่อเอามาเรียงปะติดปะต่อให้เป็นภาพรวมของจักรวาล ดังนั้น ภารกิจส่วนหนึ่งของปรัชญา คือการสังเคราะห์วิทยาการต่างๆ เพื่อให้ได้ภาพรวมของความจริง^{๑๒} ปรัชญาจึงเป็นศาสตร์สากล (Universal Science)^{๑๓} ซึ่งมีเนื้อหาครอบคลุมวิทยาการหลายสาขา อาจกล่าวได้ว่า เนื้อหาของปรัชญาหาขอบเขตมิได้^{๑๔} เหตุนั้น ฟรานซิส เบคอน จึงประกาศว่า ปรัชญา “มีความรู้ทุกอย่างเป็นอาณาเขต”^{๑๕}

สาขาปรัชญา

ได้กล่าวแล้วว่า สรรพวิทยาการสมัยโบราณรวมเข้าเป็นเนื้อหาของปรัชญา จนเนื้อหาปรัชญากรีกไม่มีขอบเขตจำกัด เพราะครอบคลุมวิทยาการทุกสาขา ต่อมาเมื่อวิทยาการต่างๆ พัฒนาจนแยกเป็นวิชาอิสระ วิทยาการที่เหลืออยู่จึงเป็นเนื้อหาสำคัญของวิชาปรัชญาสมัยปัจจุบัน เนื้อหาแท้ๆ ที่เหลืออยู่นั้นเรียกว่า *ปรัชญาบริสุทธิ์* (Pure Philosophy) ซึ่งแบ่งออกเป็น ๓ สาขา คือ อภิปรัชญา (Metaphysics) ญาณวิทยา (Epistemology) และตรรกศาสตร์ (Logic)

นอกจากนี้ นักปรัชญายังต้องการภาพรวมของจักรวาล เขาจึงทำหน้าที่รวบรวมผลการศึกษาของวิทยาการที่แยกเป็นวิชาอิสระไป แล้วเอามาวิเคราะห์และสังเคราะห์ กล่าวคือ วิทยาการแต่ละสาขาค้นคว้าได้ผลสรุปอะไรออกมา นักปรัชญา